

УДК 342.4

DOI: 10.31733/2078-3566-2021-6-702-707

Лілія СЕРДЮК®

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ЗМІНИ ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ 1996 РОКУ: ЇХ ЗМІСТ І СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

Розкрито зміст внесених Верховною Радою України змін до Конституції Законами України № 2222-IV від 08.12.2004, № 1401-VIII від 02.06.2016, № 2680-VIII від 07.02.2019, що послугували правовою основою для трансформації форми правління в Україні, реформування правосуддя в нашій державі й обрання стратегічного курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, а також надано оцінку соціально-правових наслідків таких змін в Основному Законі Української держави.

Ключові слова: Конституція України, зміни до Конституції України, соціально-правові наслідки, форма правління, правосуддя, реформа правосуддя, суддя, Конституційний Суд України, Європейський Союз, Організація Північноатлантичного договору.

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань сучасної правничої науки є інтерпретація явищ державно-правової дійсності на основі сформульованих теорій, сукупність яких складає пануючу на певному історичному етапі розвитку суспільства парадигму. У межах існуючої парадигми представники доктрини конституційного права дають подекуди суперечливі оцінки не лише змінам до Основного Закону Української держави, але й соціально-правовим наслідкам, які спричинені цими змінами.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Зміни до Конституції України, як предмет наукового пізнання, завжди знаходились у фокусі уваги наукового товариства і особливо фахівців у галузі доктрини конституційного права. Це й зрозуміло, адже вчені-конституціоналісти не лише беруть участь у законопроектванні, але й проводять наукову експертизу законопроектів, у тому числі й тих, якими вносяться зміни до Основного Закону держави. Окрім того, у своїх наукових публікаціях вони обґрунтовують доцільність пропонованих змін, розкривають їх мету та зміст, а також визначають можливі соціально-правові наслідки конституційних змін. Як свідчить практика вітчизняного конституціоналізму, не завжди висловлені наукові прогнози знаходять своє підтвердження, так само, як і не завжди досягається мета суб'єкта конституційної законотворчості. Тому окремої уваги потребує теоретичне осмислення соціально-правових наслідків змін до Основного Закону держави. Зумовлено це, зокрема, й тим, що частина конституційно-правових норм, як результат змін у законодавстві, має відтерміновану в часі дію.

Метою статті є розкриття змісту та оцінка соціально-правових наслідків внесених Верховною Радою України змін до Конституції Законами України № 2222-IV від 08.12.2004 [1], № 1401-VIII від 02.06.2016 [5], № 2680-VIII від 07.02.2019 [6], адже саме ці нормативно-правові акти вищої юридичної сили послугували правовою основою для трансформації форми правління в Україні, реформування правосуддя в нашій державі, а також обрання стратегічного курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору.

Для досягнення визначеної мети автором було використано пізнавальні можливості спеціально-юридичного та герменевтичного методів пізнання, що дозволяють розкрити зміст приписів конституційного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Представники доктрини конституційного права з огляду на такий критерій для видової диференціації категорії конституція, як порядок

© Л. Сердюк, 2021

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1732-8737>

liliyadp255@gmail.com

внесення до неї змін, відносять Основний Закон Української держави до різновиду жорстких. Це означає, що Конституція України з-поміж інших законів вирізняється підвищеною стабільністю, а внесення до неї змін і доповнень, як правило, свідчить про намір суб'єкта законотворчості здійснити певні реформи, на які є суспільний запит.

Оцінка соціально-правових наслідків внесених до Конституції України змін фактично дає відповідь на питання щодо ефективності ухвалених Парламентом рішень, тобто співвідношення між очікуваними та реальними їх результатами. Соціальна ефективність визначається позитивними змінами в різних сферах суспільного життя, але передусім тих, що потребують своєї модернізації. Що ж до правових наслідків, то вони пов'язані зі зміною правового статусу суб'єктів, як тих, котрі забезпечують проведення реформ, так і тих, у чиїх інтересах проводяться ці реформи.

Коротко про зміст реформ. Законом України № 2222-IV від 08.12.2004 було внесено зміни до розділів IV «Верховна Рада України», V «Президент України» та VI «Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади», що мали на меті трансформацію існуючої на той час президентсько-парламентської республіки у парламентсько-президентську. Задля цього було перерозподілено правоустановчі повноваження Парламенту та Президента щодо формування Уряду, а також передбачено конституційно-правову відповідальність останнього перед Верховною Радою України [1].

Закон України № 1401-VIII від 02.06.2016 за задумом законодавця мав стати конституційно-правовою основою для проведення реформи правосуддя, ухвалення нового закону про судоустрій і статус суддів, який визначає організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечує право кожного на справедливий суд.

Найбільших змін зазнали розділи VIII «Правосуддя» та XII «Конституційний Суд України», а розділ VII «Прокуратура» хоча й був виключений із тексту Основного Закону держави, проте його норми, щоправда в дещо зміненій редакції, знайшли своє закріплення в 131-1[5].

З-поміж новел розділу VIII «Правосуддя» на особливу увагу, на нашу думку, заслуговують такі:

1) потенційна можливість визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду;

2) утворення, реорганізація і ліквідація суду законом;

3) визнання найвищим судом у системі судоустрою України Верховного Суду;

4) визнання потенційної можливості дії відповідно до закону вищих спеціалізованих судів;

5) визначення як підстави для звільнення судді з посади порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна;

6) підвищення кваліфікаційних вимог до кандидата на посаду судді, в тому числі чітке визначення вікових меж; тепер на посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти років і не старший за шістьдесят п'ять років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, добросовісним та володіє державною мовою;

7) зміна порядку призначення на посаду судді, що передбачає конкурсний відбір;

8) визнання конституційною засадою правосуддя не підкорення судді закону, а керування верховенством права; включення до основних засад судочинства розумних строків розгляду справи судом як важливої процесуальної гарантії прав людини і громадянина;

9) наділення суду контрольними повноваженнями щодо виконання ухвалених ним рішень;

10) встановлення розміру винагороди судді законом про судоустрій, що є важливою гарантією його незалежності;

11) утворення Вищої ради правосуддя шляхом реорганізації Вищої ради юстиції та наділення її такими повноваженнями:

– вносить подання про призначення судді на посаду;

– ухвалює рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності;

– розглядає скарги на рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора;

- ухвалює рішення про звільнення судді з посади;
- надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою;
- ухвалює рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя;
- вживає заходів щодо забезпечення незалежності суддів;
- ухвалює рішення про переведення судді з одного суду до іншого;
- здійснює інші повноваження, визначені цією Конституцією та законами України;

12) суттєве звуження повноважень прокуратури, яка має здійснювати:

- підтримання публічного обвинувачення в суді;
- організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;
- представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом;

13) доповнення цього розділу Конституції ст. 131-2, норми якої гарантують незалежність адвокатури, а також виключно адвоката наділяють правом здійснювати представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення [5].

Щодо розділу XII «Конституційний Суд України», то його новели зводяться до такого:

1) звуження обсягу повноважень Конституційного Суду України в частині офіційного тлумачення законів України. Відповідно до ч. 1 ст. 147 та п. 2 ч. 1 ст. 150 Основного Закону Української держави єдиний орган конституційної юрисдикції здійснює офіційне тлумачення Конституції України;

2) заміщення вакантних посад суддів Конституційного Суду України на конкурсних засадах у визначеному законом порядку;

3) підвищення кваліфікаційних вимог до кандидата на посаду судді Конституційного Суду України; суддею Конституційного Суду України може бути громадянин України, який володіє державною мовою, на день призначення досяг сорока років, має вищу юридичну освіту та стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ятнадцять років, високі моральні якості та є правником із визнаним рівнем компетентності;

4) встановлення розміру винагороди судді Конституційного Суду України законом про Конституційний Суд України, що є важливою юридичною гарантією його незалежності;

5) визначення меж імунітету та індемнітету суддів Конституційного Суду України. Відповідно до ч. 3 ст. 149 Конституції без згоди Конституційного Суду України суддю Конституційного Суду України не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Згідно ж із ч. 4 цієї ж статті суддю Конституційного Суду України не може бути притягнуто до відповідальності за голосування у зв'язку з ухваленням Судом рішень та надання ним висновків, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку;

6) чіткого визначення підстав для припинення повноважень судді Конституційного Суду України та підстав для звільнення судді з посади, а також наділення цього органу судової влади повноваженням ухвалювати рішення про звільнення з посади судді Конституційного Суду України;

7) віднесення до компетенції Конституційного Суду України вирішення питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України. Конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано [5].

Законом України № 2680-VIII від 07.02.2019 було внесено зміни до Преамбули, розділів IV «Верховна Рада України», V «Президент України», VI «Кабінет Міністрів України». Інші органи виконавчої влади та XV «Перехідні положення» Конституції України, що не лише підтвердили європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, але й створили умови та усунули перешкоди для реалізації такого курсу. Зокрема, п. 5 ч. 1 ст. 85 Конституції

України Парламент наділяється повноваженням визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору; б) ч. 3 ст. 102 Основного Закону Президент України визнаний гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору; в) згідно з п. 1-1 ст. 116 Конституції України Уряд забезпечує реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору; г) п. 14 розділу XV «Перехідні положення», що допускав можливість використання існуючих військових баз на території України для тимчасового перебування іноземних військових формувань на умовах оренди в порядку, визначеному міжнародними договорами України, ратифікованими Верховною Радою України, взагалі втратив чинність [6].

Що ж до інших законів України, за допомогою яких вносилися зміни до Конституції (№ 2952-VI від 01.02.2011 [2], № 586-VII від 19.09.2013 [3], № 742-VII від 21.02.2014 [4], № 27-IX від 03.09.2019 [7]), вважаємо, що вони не мали превалюючого значення, оскільки торкалися питань визначення строків проведення чергових виборів представницьких органів публічної влади, контрольних повноважень Рахункової палати щодо надходження коштів до Державного бюджету України та їх використання, відновлення дії окремих положень Конституції України зі змінами, внесеними Законами України № 2222-IV від 08.12.2004, № 2952-VI від 01.02.2011 та № 586-VII від 19.09.2013, а також скасування депутатської недоторканності, відповідно.

Висновки. Політико-юридичні події 2010-2014 рр., пов'язані з намаганням В. Януковича через Конституційний Суд України узурпувати державну владу, підтвердили правильність ухваленого Парламентом рішення про зміну форми правління, проте питання збалансованості повноважень Верховної Ради України та Президента України в механізмі поділу державної влади дотепер залишається відкритим.

Оцінюючи соціально-правові наслідки вищезазначених змін до Основного Закону нашої держави щодо правосуддя, необхідно виходити з того, що реформа правосуддя станом на сьогоднішній день є незавершеною, а отже, об'єктивно не може мати того позитивного ефекту, на який сподівався законодавець і якого очікувало громадянське суспільство. Більше того, на фоні численних корупційних скандалів, фігурантами яких є судді, а також юридично небездоганих рішень Конституційного Суду України, у результаті яких окремі високопосадовці уникли кримінальної відповідальності за декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації або умисне неподання ними, як суб'єктами декларування зазначеної інформації, рівень довіри населення до судової влади залишається вкрай низьким. Доволі негативним є і ставлення громадян до отримуваної суддями грошової винагороди, що не лише різко контрастує з доходами значної частини наших співвітчизників, але й виглядає необґрунтованою з огляду на результаті діяльності суддів. Нівелює довіру до судової влади і стан виконання ухвалених національними судами рішень, що залишається незадовільним. Недосконалою, із огляду на високі ризики ухвалення необґрунтованого рішення через корпоративну солідарність, є процедура надання згоди Конституційного Суду України на затримання чи утримання під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом судді, який вчинив кримінальний злочин.

Зазначаємо й певні позитивні зміни. Йдеться, передусім, про запровадження в Україні інституту конституційної скарги, що розширює можливості судового захисту конституційних прав людини, порушених у результаті застосування в остаточному судовому рішенні в її справі закону України, що суперечить Конституції України.

Позитивно оцінюючи кроки чинної української влади щодо реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, зауважуємо, що така перспектива є доволі невизначеною. Підтвердженням цьому слугують не лише заяви окремих еврочиновників, але й відсутність дорожньої карти, що передбачала б визначення конкретних поетапних кроків, які наближали б нашу державу до членства в ЄС та НАТО.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Конституції України : Закон України від 08.12.2004 № 2222-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-15#Text>.
2. Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів : Закон України від 01.02.2011 № 2952-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2952-17#Text>.
3. Про внесення змін до статті 98 Конституції України : Закон України від 19.09.2013 № 586-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-18#Text>.
4. Про відновлення дії окремих положень Конституції України : Закон України від 21.02.2014 № 742-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-18#Text>.
5. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>.
6. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 07.02.2019 № 2680-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text>.
7. Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України) : Закон України від 03.09.2019 № 27-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27-20#Text>.

Надійшла до редакції 09.12.2021

References

1. Pro vnesennya zmin do Konstytutsiyi Ukrainy [On Amendments to the Constitution of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 08.12.2004 № 2222-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-15#Text>. [in Ukr.].
2. Pro vnesennya zmin do Konstytutsiyi Ukrainy shchodo provedennya chervovykh vyboriv narodnykh deputativ Ukrainy, Prezydenta Ukrainy, deputativ Verkhovnoyi Rady Avtonomnoyi Respubliky Krym, mistsevykh rad ta sil's'kykh, selyshchnykh, mis'kykh holiv [On Amendments to the Constitution of Ukraine Concerning Regular Elections of People's Deputies of Ukraine, President of Ukraine, Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, Local Councils and Village, Town, and City Mayors] : Zakon Ukrainy vid 01.02.2011 № 2952-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2952-17#Text>. [in Ukr.].
3. Pro vnesennya zmin do statti 98 Konstytutsiyi Ukrainy [On amendments to Article 98 of the Constitution of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 19.09.2013 № 586-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-18#Text>. [in Ukr.].
4. Pro vidnovlennya diyi okremykh polozhen' Konstytutsiyi Ukrainy [On renewal of certain provisions of the Constitution of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 21.02.2014 № 742-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-18#Text>. [in Ukr.].
5. Pro vnesennya zmin do Konstytutsiyi Ukrainy (shchodo pravosudiv) [On Amendments to the Constitution of Ukraine (Concerning Justice)] : Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 № 1401-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>. [in Ukr.].
6. Pro vnesennya zmin do Konstytutsiyi Ukrainy (shchodo stratehichnoho kursu derzhavy na nabuttya povnopravnoho chlenstva Ukrainy v Yevropeys'komu Soyuzi ta v Orhanizatsiyi Pivnichnoatlantychnoho dohovoru) [On Amendments to the Constitution of Ukraine (on the strategic course of the state to gain full membership of Ukraine in the European Union and the North Atlantic Treaty Organization)] : Zakon Ukrainy vid 07.02.2019 № 2680-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text>. [in Ukr.].
7. Pro vnesennya zmin do statti 80 Konstytutsiyi Ukrainy (shchodo nedotorkannosti narodnykh deputativ Ukrainy) [On Amendments to Article 80 of the Constitution of Ukraine (concerning the immunity of people's deputies of Ukraine)] : Zakon Ukrainy vid 03.09.2019 № 27-IKH. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27-20#Text>. [in Ukr.].

ABSTRACT

Liliya Serdiuk. Amendments to the Constitution of Ukraine of 1996: their content and socio-legal consequences. The author has revealed the content of the amendments to the Constitution introduced by the Verkhovna Rada of Ukraine by the Laws of Ukraine № 2222-IV of 08.12.2004, № 1401-VIII of 02.06.2016, № 2680-VIII of 07.02.2019, which served as the legal basis for the transformation of government in Ukraine, reforming the judiciary in our country and choosing Ukraine's strategic course for full membership in the European Union and the North Atlantic Treaty Organization, as well as an assessment of the socio-legal consequences of such changes in the Basic Law of the Ukrainian state.

Political and legal events of 2010-2014, related to Viktor Yanukovich's efforts to usurp state power through the Constitutional Court of Ukraine, confirmed the correctness of the Parliament's decision to change the form of government, but the balance of powers between the Verkhovna Rada and the President of Ukraine power still remains open.

Assessing the socio-legal consequences of the above amendments to the Basic Law of our state on

justice, it should be based on the fact that the reform of justice is currently incomplete and, therefore, objectively can not have the positive effect expected by the legislator and expected civil society. In particular, against the background of numerous corruption scandals involving judges, as well as legally flawless decisions of the Constitutional Court of Ukraine, as a result of which some high-ranking officials avoided criminal liability for declaring knowingly inaccurate information in the declaration or intentional failure to declare information. to the judiciary remains extremely low. Its attitude of ordinary citizens to the monetary remuneration received by judges is quite negative, which not only contrasts sharply with the income of a large part of our compatriots, but also seems unreasonable given the performance of judges. The state of implementation of decisions taken by national courts, which remains unsatisfactory, also undermines the credibility of the judiciary. Given the high risks of making an unreasonable decision through corporate solidarity, the procedure for giving consent to the Constitutional Court of Ukraine to detain or detain or arrest pending a conviction by a court of a judge who has committed a criminal offense is imperfect.

It is necessary to note some positive changes. It is primarily a question of introducing in Ukraine the institution of a constitutional complaint, which expands the possibilities of judicial protection of constitutional human rights violated as a result of the application in the final court decision in its case of Ukrainian law contrary to the Constitution of Ukraine.

While positively assessing the steps taken by the current Ukrainian authorities to implement the country's strategic course towards full membership of Ukraine in the European Union and the North Atlantic Treaty Organization, it should be noted that such a prospect is rather uncertain. This is confirmed not only by the statements of some European officials, but also by the lack of a roadmap that would identify specific steps that would bring our country closer to EU and NATO membership.

Keywords: *Constitution of Ukraine, amendments to the Constitution of Ukraine, social and legal consequences, form of government, justice, reform of justice, judge, Constitutional Court of Ukraine, European Union, North Atlantic Treaty Organization.*

УДК 347.9

DOI: 10.31733/2078-3566-2021-6-707-713

**Олена
СОЛДАТЕНКО©**
кандидат
юридичних наук,
доцент

**Анастасія
ЧЕЧЕЛЬ©**
курсант

*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ МАЛОЛІТНІХ АБО НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД

Розглянуто актуальні питання, пов'язані з проведенням допиту малолітніх та неповнолітніх осіб, які стали жертвами або свідками домашнього насильства, з метою виокремлення його особливостей, пов'язаних з емоційним станом цих осіб під час проведення цієї слідчої дії.

Висвітлено основні міжнародно-правові стандарти проведення допиту дітей, які запроваджуються в Україні, та проаналізовано позитивний закордонний досвід закордонних країн, зокрема Німеччини та США, для виокремлення прогресивних аспектів проведення допиту малолітніх та неповнолітніх осіб, які стали жертвами або свідками домашнього насильства, та подальшого їх запровадження до національного законодавства.

© О. Солдатенко, 2021

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6587-0280>
soldat-72-21@ukr.net

© А. Чечель, 2021

k_kp@dpuvs.in.ua